

Andraž Polič

FRAGMENT NADREALIZMA

Beseda ubija sprožilec nesoglasja v sliki / kontrapunkta razmejitev premice krvavih prstov ki izmikajo verodostojnost iskrivega / pogleda mokrega podmorničarja zgodba stotih parazitov lov na sprenevedanje in izmišljeno / devico skozi jodlarski pozdrav letijo redki ptiči iščejo zavetje juga in pijani plešejo izprideno / grotesko v ilegali brez kostima umivam okna vnebovzetja s cilindrom na glavi mi ponujaš / nastavljeno obrito in razlog opomina: Ceci n'est pas une pipe!

Naj začnem pri naslovu in spomnim bralce in bralke na zgodovinski dogodek s citatom iz izjemne knjige Alexa Rossa *Drugo je hrup* (*The Rest is Noise*, 2007): »Osemnajstega maja (1917), šest let po smrti Gustava Mahlerja, je Ruski balet ponovno pretresel mesto s predstavivijo bučne, cirkuški podobne produkcije z naslovom *Parade*. Sodeloval je iskriv nabor osebnosti: Erik Satie je napisal glasbo, Jean Cocteau je napisal libreto, Pablo Picasso je oblikoval postavitev in kostume, Léonide Massine je koreografiral, Guillaume Apollinaire je napisal programsko knjižico (med pisanjem je iznašel besedo *surrealizem*), Djagilev pa je poskrbel za škandal.« Apollinairejev nadrealizem dobi svoj prvi manifest – *Manifeste du surréalisme* (1924) izpod peresa Andréja Bretona in stoletje *Zone* je nastavilo svoj »prerezan vrat«.

Škandal je spremljal tudi premiero *Vrtiljaka* (*Reigen*) Arthurja Schnitzlerja leta 1920 v Berlinu, čeprav je bila igra napisana že 1897. in je napovedala *fin de siècle* kot vrtiljak nezavednih sil, ki bodo sčasoma s svojim nosilnim *thantosom* razdejele človeška življenja na perverzno krut način.

Če se povrnem k pesmi in uporabim analitični um za dejavnost, ki je utemeljena na intuiciji, da ne rečem »avtomatični pisavi«, še posebej, če govorimo o nadrealizmu, potem imam v prvi vrsti opraviti s fragmentom, delcem nekega historičnega umetniškega gibanja, v katerega vstopam kot na vrtiljak besed z erosom izvirnega

poiesis: »Beseda ubija ...«. Kako lahko ubijamo z besedo – na ukaz, s hipnotično močjo simbolne ureditve –, se je izkazalo v svetovnih vojnah in še danes pričujemo označevalcu-gospodarju, ki se manifestira kot glas za slepo podreditev.

»[S]prožilec nesoglasja v sliki«. Če je bila na začetku Tišina in potem Zvok-Beseda, ki je priklicala Svet-Podobo, je slikarstvo naslednje poglavje v izražanju sanjske fantazmagorije, kjer je poleg Dalija, Ernsta, Toyen, Arpa, Giacomettija, Mirója in številnih drugih, izvirno deloval tudi René Magritte s sliko *The Treachery of Images*, ki je parafraza zaključka »sproženega« fragmenta: »s cilindrom na glavi mi ponujaš nastavljeno obrito in razlog opomina: *Ceci n'est pas une pipe!*«

Čeprav je na Freudovem Dunaju tabuizirana seksualnost prodirala skozi moralne okove meščanstva in si poiskala svoj kontrapunkt v antisemitizmu, ki je kulminiral v nacističnem genocidu, je vendar (erotika) še ostala v domeni »odpiranja« oči. A stoletje kasneje, ko se mi ponujajo »nastavljene obrite« ob vsakem »kliku« in je seksualna revolucija le še produkt kapitalistične kastracije, lahko le ovekovečimo s-lepoto kot *Eyes Wide Shut* (Stanley Kubrick po Schnitzlerjevi *Sanjski noveli* oz. *Traumnovelle*) ali zapišemo spominski fragment kot poetični opomin: »To ni pipa! To je iluzija v glavi, ki lahko povzroči smrtonosne posledice! Droga kot politična moč je neustavljivi vrtiljak!«

In »to ni pesem« – to je posledica pesmi, ki sproži proces »branje-mišljenje-dejanje«. A pred tem je »pogled-gledišče ... gledališče«.

Berlin v »dvajsetih« je ponudil družbeno vrenje in gledališki aktivizem Brechta z nepozabnimi songi Kurta Weilla. Kako se nam bo danes zavrtelo, ko bomo sedli na *Vrtiljak* ob začetku »norih dvajsetih« 21. stoletja? Bomo sprejeli »namišljeno devico« in »mokrega podmorničarja« ter jima priznali njuno človeško dostojanstvo v ranljivi goloti?

Tudi ta fragment je nasledstvo starogrškega duha, ki se je v primeru Heraklita (Herakleitos iz Efeza) ohranil le »fragmentarno«. »Vse se vrti,« bi lahko parafraziral »temačnega« modreca in dodal, da se nekatere reči vrtijo prehitro ... in razmislek pride prepozno.

Pesem kot obred izrekanja je tisto pra-gledališko dejanje, ki usmerja eksistencialni kaos k »resnici-lepoti-dobroti!« V tem posvečenem, uprizorjenem času – z erosom in etosom – človeški fragmenti zadobijo smisel.